

költészetet, a fül pedig a zenekar művészi együttesét az énekkel párosulva élvezi. Ellenfelei azóta használták a szálló igévé lett „jövő zenéje” kifejezést — gúnynak szánták, de a jövő eljött és W.-nek szolgáltatott igazságot. — Egy reménytelen nagy szerelem (Wesendonk nevű maecenasának neje, Matild iránt), ihlette egyik legnagyobb szerű művére: „Tristan és Izolda”-ra (1859). Említsük meg, hogy 1860—61 telén Párizsban élt, itt a lovasbravurjairól híres Sándor Mór grófunk lánya: Metternich Paula hg.-nőnek sikerült kieszközölnie „Tannhäuser”-nek (átdolgozott I. felvonással) előadását, de a szépségektől duzzadó művet tervszerűleg megbuktatták. — A nyomorgó és lelkileg is sokat szenvedő művész már öngyilkosságot tervezett, mikor 1864-ben II. Lajos, az új, fiatal bajor király, aki rajongott W. alkotásaiért, fölkerestette és meghívta Münchenbe. Itt került színre 1865 nyarán a nagy kritikusi viharokat támasztó „Tristan...” (Operaházunkban Ábrányi Emil ford. 1901 dec. 2.), 1868 nyarán „A nürnbergi mesterdalnokok” (Nemzeti Színház Váradi Antal ford. 1883 szept. 8.; Operaház 1887 szept. 6.) — Az „udvari kegyenc” W. iránt azonban irigyei olyan hajszát indítottak, hogy jobb volt neki az országot elhagyni; még 1865-ben Triebschen-be költözött, itt nőül vette (1870 aug.) Liszt Ferenc leányát, Cosimát (1837—1930), aki érette hagyta el első férjét (Bülow Henrik bárót, kiváló zongoraművészt és karnagyot), hogy W.-nek jóangyala s az ő nagy életművének erőskezü, diadalmas folytatója legyen.

Magyarországon W. kétszer is járt: nagy műveinek töredékeit hangverseken dirigálta: 1863 jul. 23. és 28.-án Pesten a Nemzeti Színházban, 1875 márc. 10-én pedig, már a Bayreuthban megvalósítandó nagy eszme érdekében, a Vigadóban.

Régi, nagyszerű terve volt Wagnernek: a német nemzeti művészetnek olyan templomát emelni, a melyhez áhitattal közeledjék mindenki; nem külsejével megdöbbenő, vagy belsejében megragadó díszű épületet, sőt minél egyszerűbbet: de a hol magasztos tárgyú zenés-

dráma, művészi ihlettel és hatalmas alkotóerővel megformálva, romantikus mondavilágból vett mesével, a Wagner által feltalált végtelen dallamú zenének száztagú hangszerkara és elsőrangú szín- és énekművészek előadásában — a fenséges együttes művészet (Gesamtkunstwerk) fölemelő élvezetét nyújtsa. Ehhez az is kell, hogy a néző és hallgató teljesen fogékony lelkiállapotban legyen: ne a nagyváros zajából, és fáradságos napi munkájától ernyedte elmével, jöjjön a színházba; W. tehát keresett egy csendes kis várost; a bajorországi egykori örgrófi székhelyet: Bayreuthot választotta ki, s a városon kívül, építtette egyszerű, tágas színházát: tökéletes gépezetekkel, a színpad alá süllyesztett zenekarral, a melynek addig nem ismert átszűrődött, bűvös hatású hangjai valóban elragadják a hallgatót; a nézőtérén csak földszinti, gyengén ívelt széksorok vannak, hátrafelé hosszabbodók: az oldalfalak simák, páholyos csak a színpaddal szemben van (kivételes hallgatók: fejedelmi személyek számára); s a zene első hangjára ez az egyszerű nézőtér is elsötétül, hogy a közönség figyelmét semmi el ne vonhassa a színpadon történőkről; az egész előadás alatt pedig tilos a taps, nehogy brutális lármája felrázza a hallgatóságot abból a varázsos hangulatból, a mellyel minden igaz művészet elárasztja a lelket . . . — Ez a bayreuthi mintaszínház közadakozásból épült fel; az első összeget, 25.000 márkát, II. Lajos bajor király küldte, a kinek örökölt szépség-imádata utóbb monomániává fajult (mesés fényű építkezései katasztrófális helyzetbe juttatták az állam kasszáját) s végül elmebajjá súlyosult. De egész Németországban, sőt külföldön is, Wagner-egyesületek alakultak, (a 80-as évek végén Budapesten is), a melyek a nagy ügyet propagálták, az ünnepi játékokra pedig szegénysorsú zeneértőket ösztöndíjjal küldtek W. művészetének tanulmányozására. 1876 aug. 13-ától 30-áig tartott a W. színház első évada; csak a „Nibelung gyűrűje” trilogiát (l. ezt) 4-szer mutatta be, a világ minden tájáról kiválasztott legnagyobb művészek közreműködésével. (Csak halála után bővült Bayreuth mősora las-